

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ПАРАДИГМА КОНСТИТУЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ

Сучасний етап конституційних перетворень в Україні спрямований на досягнення єдиної мети — це «демократична, правова, високотехнологічна і розвинена держава, яка є невід’ємною складовою європейської цивілізації», шляхом досягнення цієї мети є «реформа та глибока модернізація країни» [1]. Модернізацію України глава держави визначає як стратегічний вибір її подальшого розвитку, що передбачає низку завдань, серед яких «ключового значення набуває завершення конституційної реформи» [1]. У зв’язку з цим актуалізується проблематика науково-практичної парадигми конституційної реформи (реформування) та модернізації, що є формами конституційних перетворень як основного напрямку конституційного розвитку українського суспільства і держави.

При дослідженні сучасних конституційних перетворень в Україні необхідним є звернення до теорії та практики конституційної реформи в Україні, що висвітлюються у працях А. З. Георгіци, С. П. Головатого, В. М. Кампо, С. В. Ківалова, О. В. Марцеляка, О. Г. Мучніка, М. П. Орзіха, М. О. Пухтинського, П. А. Рудика, І. А. Тимченка, В. М. Шаповала, Ю. С. Шемшученка, О. І. Ющика та ін. Ґрунтуючись на доктринальних підходах, що виокремлюються у працях цих вчених, а також враховуючи конституційно-правові реалії, переваги та недоліки чинного конституційного законодавства, що складають нормативну та емпіричну основу дослідження проблеми конституційних перетворень в Україні, уявляється можливим досягнення основної мети статті — викладення основ науково-практичної парадигми конституційних перетворень в сучасній Україні, тобто розкриття теоретичних засад реформування та модернізації як основних форм конституційних перетворень; визначення та наукове обґрунтування цілеспрямованості та змісту сучасних конституційних перетворень в Україні; створення науково-практичних рекомендацій з оптимізації законотворчої діяльності, удосконалення чинного законодавства з метою конституційно-правового забезпечення конституційних перетворень в Україні.

Конституційна реформа традиційно подається як процес прийняття Конституції або як процес підготовки і внесення змін до Основного Закону держави. Метою та підсумковим етапом конституційної реформи, зазвичай, називають прийняття нової Конституції. З подібними зауваженнями важко погодитися через те, що конституційна реформа за своїми цілями і змістом є значно ширшою, ніж процедура оновлення тексту конституції загалом або окремих її положень.

Ґрунтуючись на теорії конституційних реформ, правових реформ, а також практиці конституційних перетворень, можна сформулювати доктринальні основи конституційної реформи в Україні. Передусім, як обґрунтовано зазна-

чено в юридичній літературі, особливістю конституційної реформи є те, що «вона є, з одного боку, соціально-політичним, а з іншого — правовим процесом і виражає як динаміку найбільш важливих суспільних відносин, так і динаміку засобів їх правового регулювання» [2, 8].

Конституційна реформа має багатоаспектний, складний, поступальний характер та спрямована на суттєві перетворення суспільства і держави, що передбачають внесення змін до змісту конституційного ладу, які цілеспрямовані на формування чи зміну конституціоналізму. Конституційна модернізація, на відміну від реформування, не передбачає кардинальних змін конституційного ладу держави і суспільства та відповідних змін у системі сучасного конституціоналізму. Модернізація спрямована на удосконалення інституціональних складових конституційного ладу та конституціоналізму. Перш за все, таке удосконалення носить нормативно-правовий характер, тобто це удосконалення конституційного законодавства, оновлення (модернізація) Конституції з метою еволюційного розвитку держави та суспільства.

Конституційна реформа в Україні — це політико-правовий процес поетапного перетворення конституційного законодавства (зі зміною тексту Конституції), розвитку конституційних правовідносин та конституційної правосвідомості, створення системи забезпечення (охорони) конституційного правопорядку з метою формування сучасного українського конституціоналізму.

Основними ознаками конституційної реформи є: поетапність проведення, це «перманентний конституційний процес» (В. М. Шаповал); системність конституційних перетворень; політико-правовий характер перетворень, що здійснюються в процесі конституційного реформування; повне або часткове перетворення Конституції та конституційного законодавства; динаміка конституційних правовідносин; формування конституційної правосвідомості, передусім, спрямованої на сприйняття (масове та індивідуальне) здійснюваних конституційних перетворень як об'єктивно-корисної необхідності; створення функціонального механізму забезпечення і захисту конституційного правопорядку і конституційної законності; інтеграція конституційного законодавства і конституційних реалій у систему сучасного конституціоналізму.

На основі наведених суджень та науково-практичного аналізу конституційного розвитку сучасної України, є підстави стверджувати, що у процесі становлення та розвитку української державності були періоди як конституційного реформування, так й конституційної модернізації. Звідси, взявши за основу суттєво-змістовний аспект конституційних перетворень, які відбувалися і відбуваються в сучасній Україні, аргументованим уявляється виокремлення трьох основних періодів конституційних перетворень в Україні.

Перший період конституційних перетворень (конституційна реформа) охоплюється часовими рамками з 1989 р. до 1996 р. та характеризується такими ознаками: 1) реформу було спрямовано на сутнісні зміни державного і суспільного ладу, у цей період приймаються акти (Декларація про державний суверенітет 1990 р. і Акт проголошення незалежності України 1991 р.), що мали значення «конституційного оформлення» України як незалежної, суверенної

держави; 2) реформа відрізнялася високою динамічністю проведення (в період з 1989 р. по 1996 р. було прийнято більше ніж два десятка законів про внесення змін і доповнень до чинної тоді Конституції 1978 р.); 3) активізувалася конституційно-проектна робота, яка відбувалася з урахуванням того, що в центрі уваги нової Конституції має бути людина як найвища соціальна цінність, що у Конституції мають бути втілені ідеали правової держави та загальнолюдські цінності, у проектах Конституції містилися положення, що відіграли значущу роль у становленні вітчизняного конституціоналізму — це втілення нової для України того часу концепції прав людини, згідно з якою конституційно визначалися природні права людини, новаційні принципи правового статусу людини, запровадження інституту конституційних законів, закладалися конституційні основи громадянського суспільства; 4) передбачалася зміна всіх галузей законодавства на основі нових конституційних принципів, що відповідали принципам сучасного конституціоналізму; 5) здійснювалася легітимація нових політико-правових і державних інститутів (парламентаризму, президентства, місцевого самоврядування, конституційної юстиції, уповноваженого з прав людини тощо); 6) створювалися умови щодо формування сучасного українського конституціоналізму.

Другий період конституційних перетворень (конституційна модернізація) починається із прийняття Конституції України і відрізняється такими ознаками: 1) продовження пошуку оптимальної моделі державного правління для України з пропозиціями подальшої модернізації Конституції України; 2) часткові зміни конституційного законодавства у процесі впровадження конституційних положень у конституційно-правову практику; 3) концептуальне оформлення та законодавче забезпечення на основі положень чинної Конституції організації та здійснення публічної (державної та публічно-самоврядної) влади; 4) невисока динаміка конституційних перетворень; 5) здійснення політичної реформи, яка частково втілювалася у прийнятті Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 р.; 6) активізація дебатів про можливі зміни (чи оновлення) Конституції України та здійснення відповідних конституційно-проектних робіт з перспективою рестарту політичної реформи.

Третій період конституційних перетворень починається з прийняття рішення Конституційним Судом України (№ 20-рп/2010 від 30 вересня 2010 р.) [3], який признав неконституційним Закон від 8 грудня 2004 р. «Про внесення змін до Конституції України». В юридичній літературі цей період отримав назву «рестарт конституційної реформи» (М. П. Орзіх). Думається, що надавати вичерпну характеристику цьому періоду є передчасним, тому що він триває та відбувається активний пошук нормативно-правових, організаційних та інших засобів та напрямків здійснення перетворень, що мають відповідати меті (модернізації України) та політико-правовим умовам, що склалися в Україні. Втім М. П. Орзіх, аналізуючи сучасний етап конституційних перетворень в Україні, наводить висновок, що «за цілями — це системна конституційна модернізація» [4, 7]. Цей висновок є науково обґрунтованим та таким, що відповідає сучасним конституційним реаліям.

В контексті формування українського конституціоналізму основними напрямками здійснення сучасних конституційних перетворень мають бути: вдосконалення конституційного ладу у напрямку ефективізації організації та функціонування державної влади з необхідним її обмеженням (самообмеженням) на принципах конституціоналізму, формування громадянського суспільства, забезпечення і захист прав та інтересів особи; здійснення адміністративно-територіальної та муніципальної реформ, які повинні бути спрямована на децентралізацію публічної влади; необхідність удосконалення організації та функціонування публічної влади на місцевому рівні; оптимізація та ефективізація здійснення публічної влади; розширення способів регулювання суспільних відносин у публічно-правовій сфері, зокрема, використовуючи для цього договірні основи як умову реалізації демократичних принципів конституціоналізму, як універсальний інструмент децентралізованого управління, як форму взаємодії між центральними органами державної влади і місцевими органами публічної влади (державними і публічно-самоврядними), а також як спосіб узгодження інтересів і цілеспрямованості спільних дій інших суб'єктів конституційних відносин; науково-теоретичне обґрунтування, законодавче закріплення гарантій і відповідних правових механізмів для подальшого поступального розвитку форм локальної демократії в Україні.

Конституційно-правове забезпечення сучасних перетворень в Україні в умовах становлення та розвитку українського конституціоналізму має відбуватися у напрямках: 1) здійснення модернізації Основного Закону та конституційного законодавства в контексті еволюційного розвитку системи конституціоналізму; 2) усунення існуючих дефектів (зокрема, законодавчих колізій, що існують у Конституції та конституційному законодавстві); 3) усунення прогалин у конституційно-правовому регулюванні, які існують в поточному конституційному законодавстві. Так, до основних сфер відносин, де є прогалини, слід віднести формування ефективної моделі взаємодії між урядом, президентом і парламентом, реформи судоустрою, територіального устрою та місцевого самоврядування в Україні; 4) здійснення систематизації конституційного законодавства, перш за все, у формі інкорпорації, з розміщенням інкорпорованого матеріалу за предметом правового регулювання, тобто за інститутами конституційного законодавства (конституційно-законодавчі інститути), яка має поєднуватися з переробкою чинних конституційно-правових актів, а також з можливою їх частковою кодифікацією і консолідацією; 5) удосконалення конституційного законодавства України та його розвиток у напрямках (тенденції розвитку конституційного законодавства): інтенсифікації законотворчого процесу за умови дотримання «якості» законів; новелізації законодавства; адаптації законодавства до законодавства Європейського Союзу; демократизації конституційного законодавства та інтеграції загальнолюдських принципів в національне конституційне законодавство України; підвищення людського виміру; соціалізації; гуманізації; удосконалення законодавства у напрямі відповідного конституційно-правового забезпечення розвитку громадянського суспільства в Україні.

З метою реалізації цих напрямків конституційних перетворень в Україні перш за все необхідним є модернізація Основного закону держави.

Історія конституціоналізму не знає ідеальних конституцій. Це стосується і Конституції України, в якій є й дефекти, й положення, що вимагають своєї конкретизації і розвитку в чинному законодавстві. Більше того, конституція має вдосконалюватися і змінюватися відповідно до змін, що відбуваються у зв'язку з розвитком конкретного суспільства і держави, відповідно до еволюційного розвитку системи вітчизняного конституціоналізму. Заслугує на підтримку твердження, що «процес конституційних змін є об'єктивним, більш того — природним явищем, властивим будь-якому суспільству, будь-якій державі» [5, 41]. Як справедливо наголошується в юридичній літературі, оголосивши будь-яку конституцію ідеальною, непорушною, держава і суспільство можуть зупинитися у розвитку [див.: 6, 164]. Основний закон держави і суспільства не може залишатися незмінним, оскільки зміни соціуму необоротні. Цим змінам повинна кореспондувати конституція. Більше того, по можливості конституція повинна їх передбачати, перебуваючи на крок попереду майбутніх перетворень у державі та суспільстві, тобто закріплюючи певні завдання і програмні розпорядження, виходячи з мети і принципів конституціоналізму. Наприклад, до таких належать конституційні положення, що проголошують Україну демократичною, правовою державою, закріплюють, що людина є «найвищою соціальною цінністю», принцип верховенства права тощо (ст. ст. 1, 3, 8 та ін. Конституції). Звідси слушним є висновок про те, що «Конституція — це не тільки стрижень правової системи, але й програмний документ для держави та суспільства» [7, 148].

Нині в Конституції України є можливими та необхідними деякі зміни, тобто «системне» «оновлення Основного Закону» (В. Ф. Янукович) для подальшого демократичного розвитку України. Це науково обґрунтовується на основі аналізу тексту Конституції України та з урахуванням політико-правової дійсності [8, 101–106].

На конституцію не можна дивитися із святенницьким благоговінням і вважати її «ковчегом завіту» (Т. Джефферсон), який не можна чіпати. Але не можна і зловживати змінами, оскільки часті та неперевірені зміни можуть призводити до зворотного результату — не регулюванню, а дисрегулюванню і дисбалансу суспільних відносин. Не можна забувати, що Конституція — це фундамент усієї правової системи, і якщо цей фундамент дасть тріщину, то завалиться вся система або, в кращому разі, похитнеться.

Звідси правильною є думка щодо необхідності «забезпечення стабільності як конституційного ладу, так і джерела, в якому він закріплюється, тобто Конституції» [7, 148]. Розвиваючи цю тезу, Ю. Г. Барабаш робить слушний висновок: «Боротьба за стабільність конституційного ладу повинна... бути сконцентрована не на практично нездійсненному прагненні залишити текст конституції незмінним, а на захисті її ключових положень (які зазвичай розміщуються в перших розділах та по суті становлять конституційний лад...)...» [7, 160]. Конституція України передбачає необхідність проведення всеукраїн-

ського референдуму при внесенні змін до її розділу «Загальні положення», що можна розглядати як засіб, спрямований на захист конституційного ладу України. Однак, цього заходу недостатньо, оскільки зміни до Конституції, що навіть не зачіпають положень цього розділу, все ж можуть істотно вплинути на зміст конституційного ладу і його принципи. Наприклад, при зміні конституційного статусу органів державної влади є можливою зміна такого принципу конституційного ладу, як принцип поділу влади; при зміні статусу місцевого самоврядування може бути порушений принцип визнання і гарантованості місцевого самоврядування тощо. Для того, щоб цього не відбулося, необхідно, щоб усі зміни конституційних положень були зорієнтовані на те, щоб не скасовувати чи не звужувати принципи конституціоналізму, а розкривати і затверджувати їх, ґрунтуватися на єдиній константі — демократично-правовій сутності конституціоналізму. У цьому випадку буде досягнута як стабільність конституції, так і конституційна спадкоємність в умовах еволюційного розвитку вітчизняного конституціоналізму.

Модернізація Конституції України і конституційного законодавства, передусім, повинна бути спрямована на усунення існуючих дефектів і прогалин у конституційно-правовому регулюванні. Ця проблема є важливою і актуальною не тільки для України, але й для будь-якої іншої держави, тому що в конституції будь-якої держави (не тільки України) можливі дефекти, подолання яких є необхідною умовою розвитку сучасного українського конституціоналізму [9]. Так, наприклад, до дефектів у праві належать законодавчі колізії. При цьому особливу увагу звертають на себе колізії норм у Конституції України.

Подібні дефекти негативно позначаються на конституційно-правовій практиці. Так, наприклад, у ст. 6 Конституції України як самостійна гілка державної влади виділяється судова влада. Проте спеціальний розділ, присвячений суду, називається «Правосуддя», в якому вербальна конструкція «судова влада» не застосовується взагалі, тоді як у чинному законодавстві України цей термін використовується. Так, у Преамбулі та ст. 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» йдеться про «засади організації судової влади». Безумовно, Конституція повинна чітко визнати суд самостійною і незалежною державною владою, що, у свою чергу, припускає й чітке визначення його конституційного статусу, тим більше, що «функціональна характеристика суду дає можливість обґрунтувати його позицію як самостійної гілки державної влади» [10, 32]. Небезперечним є і виокремлення самостійного спеціального розділу в Конституції про Конституційний Суд України (розділ XII «Конституційний Суд України»), тобто поза розділом «Правосуддя», що породжує доктринальні суперечки щодо виконання ним функцій правосуддя і віднесення його до судової гілки влади [10, 30–32].

Іншою проблемою конституційного законодавства є наявність у ньому прогалин. При цьому слід враховувати, що прогалини можуть бути дійсні та уявні [11, 610–611]. Прогалину в праві, як явище, певною мірою висвітлено в юридичній літературі. Так, П. Є. Недбайло визначав прогалину в праві як «прогалину в змісті чинного права щодо фактів суспільного життя, що перебувають

у сфері правової дії», підкреслюючи при цьому, що «прогалини в праві не можна ототожнювати з неврегульованістю правом тих суспільних відносин, які не підлягають правовій дії» [12, 456, 455].

Прогалини в конституційному праві характеризуються тим, що конкретний вид суспільних відносин не врегульовано конституційно-правовими нормами, тобто ці норми відсутні в конституційному законодавстві, не встановлено методів конституційно-правового регулювання таких суспільних відносин, не закріплено в конституційному матеріалі принципи, на яких повинно здійснюватися їх регулювання.

Наявність прогалин у конституційному праві свідчить про недоліки правової системи. Проте такі прогалини об'єктивно можливі і навіть неминучі в умовах державно-правового реформування і становлення громадянського суспільства, коли розвиваються відповідні конституційні правовідносини, з'являються нові суспільні відносини, що потребують правового регулювання. І тут важливо з максимальною визначеністю встановити приналежність цих суспільних відносин до предмета конституційно-правової галузі.

Не перебуваючи у рамках жорсткого юридичного позитивізму, сприймаючи як об'єктивну реальність необхідність обліку соціологічних, юснатуралістичних та інших напрямів у теорії конституціоналізму, все ж слід констатувати, що нові суспільні відносини тільки тоді можуть бути визнані предметом конституційного правового регулювання, коли в цьому зацікавлене громадянське суспільство і, звичайно, сама держава. Це повинно мати зовнішній, формалізований юридичний вираз в основному законі, тобто в конституції, яка відображає модель держави і суспільства на певному етапі його історичного розвитку. При цьому з розвитком держави та суспільства змінюється й конституція, а також трансформується й предмет конституційного права, який не є статичним (наприклад, він піддається змінам в процесі еволюційного розвитку системи конституціоналізму).

Багато «нових» суспільних відносин залишаються неврегульованими, тобто відсутня необхідна нормативно-правова матерія, що в узагальненому вигляді можна назвати прогалиною. Проте ця прогалина має подвійну сутність: для поточного конституційного законодавства вона є реальною, оскільки певний вид суспільних відносин, що входять до сфери регулювання конституційного права, недостатньо конкретно регламентований, а для Конституції ця прогалина є удаваною, оскільки існують норми загального характеру, які застосовуються до цього виду суспільних відносин, — в такому випадку прогалина відсутня «a priori».

Отже, проблема прогалин не може виникати тоді, коли нормативно-правовий акт первісно призначено для основоположного регулювання, яким є конституція — основний закон держави і суспільства. Для реалізації конституційних положень необхідне подальше регулювання в поточному законодавстві. У ряді випадків це позначено в нормі самої конституції вказівкою на необхідність прийняття відповідного закону (наприклад, в Конституції України зроблено такі вказівки в ст. ст. 4, 6, 10, 14, 15, 20, 82, 89, 107, 120, 146 тощо).

Проте, цього може й не бути, що зовсім не означає, що подібне регулювання не з'явиться.

Зрозуміло, можна безмежно розширювати текст конституції, намагаючись гранично повно сформулювати предмет безпосереднього конституційного регулювання. Але це не дасть позитивних результатів. Необхідність подальшого розвитку норм конституції залишиться за будь-якого її обсягу. Конституція — це лаконічний правовий документ загальноустановчого характеру і регулювання. Отже, про прогалини в Основному Законі говорити не доводиться.

Прогальність регулювання певних сфер суспільних відносин існує не в конституції, а в чинному конституційному законодавстві. Наприклад, прогальністю відрізняється регулювання інституту президентства в Україні. Відсутність конституційних традицій у цій сфері породжує необхідність прийняття спеціального закону для усунення таких прогалин, як визначення процедури дострокового припинення повноважень Президента України (ст. 108 Конституції), конкретизації інституту недоторканності Президента (ст. 105 Конституції) тощо. Прийняття Рішення Конституційного Суду України від 10 грудня 2003 р. № 19-рп/2003 у справі про недоторканність та імпідмент Президента України не може вирішити цю проблему в конституційно-правовому регулюванні таких відносин. Хоча аналіз практики конституційної юстиції дозволяє зробити висновок про те, що часто дефіцит необхідних законів є завуальованою причиною звернення до Конституційного Суду України. Наприклад ця тенденція відображається у Рішенні Конституційного Суду України від 17 жовтня 2002 р. (справа щодо повноважності Верховної Ради України) [13], у Рішенні Конституційного Суду України від 19 травня 2004 р. № 11-рп/2004 (справа про умови дострокового припинення повноважень Верховної Ради України) [14]. Спроба «усунення», шляхом апелювання до органу конституційної юстиції, прогалин у конституційному законодавстві, що з'явилися в результаті відсутності конституційного закону про територіальний устрій України, простежується із рішення Конституційного Суду України від 13 липня 2001 р. у справі про адміністративно-територіальний устрій [15]. У резолютивній частині цього Рішення підкреслюється, що «питання територіального устрою України, зокрема, визначення змісту цього поняття, правового статусу і видів адміністративно-територіальних одиниць, повноваження органів щодо вирішення питань адміністративно-територіального устрою України, є питаннями загальнодержавного значення і регулюються тільки законом».

Безумовно, практика Конституційного Суду України має позитивне значення, тому що завдяки інтерпретаційній діяльності органу конституційної юрисдикції, зокрема, ефективізується необхідна правова основа діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування. Проте слід враховувати, що ці акти тлумачення не можуть вирішити проблему відсутності необхідних законів. Конституційний Суд України не повинен бути засобом усунення прогалин у праві та законодавстві, він не може втручатися в компетенцію законодавчого органу. Тлумачення правових, зокрема конституційно-правових, норм

має бути чітко обмежене його основним завданням — розкриття смислу і змісту правової норми, що роз'яснюється.

Саме з урахуванням цієї концепції сформульовано деякі з останніх рішень Конституційного Суду України. Зокрема, у Рішенні Конституційного Суду України № 1-40/2008 від 17 вересня 2008 р. (справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України) констатується: «заповнення ...прогалин не належить до повноважень Конституційного Суду України» [16]. Аналогічний висновок зробив Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 15 жовтня 2008 р. № 23-рп/2008 (справа про проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою). Зокрема, Конституційний Суд України зазначив наявність прогалини у референдумному праві, зокрема, що «ні Конституція України, ні Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року... не встановлюють часових критеріїв щодо проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою». Водночас Конституційний Суд констатує: «Оскільки організація і порядок проведення референдумів регулюються виключно законами України (п. 20 ч. 1 ст. 92 Конституції України), тому строки, протягом яких Президент України зобов'язаний видати відповідний указ, повинні бути визначені законом. Усунути цю прогалину шляхом тлумачення конституційних норм неможливо» [17]. Отже, Конституційний Суд України підкреслив неможливість усунення прогалин у правовому регулюванні суспільних відносин за допомогою рішень органу конституційної юрисдикції.

Основним і найбільш прийнятним способом перманентного вдосконалення і розвитку конституції є вдосконалення і розвиток конституційного законодавства. Конституція тільки тоді буде несуперечливою і сучасною (тобто відповідною суспільним відносинам, що постійно розвиваються), коли буде створено не один «ідеальний» документ — довершена конституція, що теоретично і практично є неможливим, а коли буде створено струнку, науково обґрунтовану, ієрархічну систему нормативних актів, що дають можливість функціонувати конституції, тобто систему конституційного законодавства. У свою чергу, розвиток та модернізація конституційного законодавства забезпечують адекватність Основного Закону реальній дійсності.

Проведений аналіз існуючих у конституційному праві України прогалин і дефектів, що не претендує на їх повну (всеосяжну) характеристику, дає змогу зробити висновок про необхідність вдосконалення Конституції та конституційного законодавства в сучасних умовах конституційних перетворень в Україні з метою конституційного забезпечення «модернізації держава, формування оновленої ефективної влади, здатної до впровадження системних і послідовних рішень» [1].

Література

1. Модернізація України — наш стратегічний вибір : щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — К., 2011. — 416 с. — Режим доступу : www.president.gov.ua

2. Киреев В. В. Конституционная реформа в Российской Федерации / В. В. Киреев. — М. : Изд-во МГУ, 2006. — 268 с.
3. Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 р. у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=22778>.
4. Орзих М. Конституция Украины и современные перспективы конституционных преобразований // Юридичний вісник. — 2011. — № 2. — С. 4–11.
5. Бабенко К. Конституція як фактор стабілізації та розвитку правового і політичного життя суспільства // Вісник Конституційного Суду України. — 2007. — № 1. — С. 38–44.
6. Богданова Н. А. Система науки конституционного права / Н. А. Богданова. — М. : Юристъ, 2001. — 256 с. — (Res cottidiana).
7. Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права : монографія / Ю. Г. Барабаш. — Х. : Право, 2008. — 220 с.
8. Колісник В. Деякі проблеми чинної української Конституції // Проблеми сучасного українського конституціоналізму : зб. наук. пр. на пошану першого Голови Конституційного Суду України, проф. Леоніда Юзькова / заг. ред. А. Стрижака, В. Тація ; упоряд.: В. Бринцев, В. Кампо, П. Стецюк. — К. : ЛОГОС, 2008. — С. 101–106.
9. Крусян А. Р. Преодоление пробелов и дефектов в конституционном праве Украины как условие формирования современного украинского конституционализма // Пробелы и дефекты в конституционном праве и пути их устранения : материалы междунар. науч. конф. (28–31 марта 2007 г.) / Юрид. фак. МГУ им. М. В. Ломоносова. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 2008. — С. 237–242.
10. Орзих М. Ф. Судебная власть в условиях реформаторских ожиданий «новой конституционно-правовой эры» в Украине // Юридический вестник. — 2007. — № 1. — С. 28–35.
11. Кутафин О. Е. Пробелы, аналогия и дефекты в конституционном праве // Lex Russica. — 2007. — № 4. — С. 610–622.
12. Недбайло П. Е. Применение советских правовых норм / П. Е. Недбайло. — М. : Госюриздат, 1960. — 511 с.
13. Рішення Конституційного Суду України від 17 жовтня 2002 р. № 17-рп/2002 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статей 75, 82, 84, 91, 104 Конституції України (справа щодо повноважності Верховної Ради України) // Вісник Конституційного Суду України. — 2002. — № 5. — С. 11–17.
14. Рішення Конституційного Суду України від 19 травня 2004 р. № 11-рп/2004 у справі за конституційним поданням Президента України про офіційне тлумачення положень частини другої статті 90, пункту 8 частини першої статті 106 Конституції України (справа про умови дострокового припинення повноважень Верховної Ради України) // Вісник Конституційного Суду України. — 2004. — № 3. — С. 5–10.
15. Рішення Конституційного Суду України від 13 липня 2001 р. № 11-рп/2001 у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «район» та «район у місті», які застосовуються в пункті 29 частини першої статті 85, частині п'ятої статті 140 Конституції України, і поняття «організація управління районами в містах», яке вживається в частині п'ятої статті 140 Конституції України та в частині першої статті 11 Закону України «Про столицю України місто-герой Київ», також щодо офіційного тлумачення положень пункту 13 частини першої статті 92 Конституції України, пункту 41 частини першої статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» стосовно повноваження міських рад самостійно вирішувати питання утворення і ліквідації районів у місті (справа про адміністративно-територіальний устрій) // Вісник Конституційного Суду України. — 2001. — № 4. — С. 25–30.
16. Рішення Конституційного Суду України від 17 вересня 2008 р. № 16-рп/2008 у справі за конституційним поданням 105 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частин шостої, сьомої, дев'ятої статті 83 Конституції України (справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України) // Офіційний вісник України. — 2008. — № 72. — Ст. 2432.
17. Рішення Конституційного Суду України від 15 жовтня 2008 р. № 23-рп/2008 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення пунк-

ту 6 частини першої статті 106 Конституції України (справа про проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ccu.gov.uk/doccatalog/list?currDir=22778>.

Анотація

Крусян А. Р. Науково-практична парадигма конституційних перетворень в Україні. — Стаття.

У статті наводяться основні положення науково-практичної парадигми конституційних перетворень в сучасній Україні, тобто розкриваються теоретичні засади конституційного реформування та модернізації як основних форм конституційних перетворень в Україні; визначаються та науково обґрунтовуються цілеспрямованість та зміст сучасних конституційних перетворень в Україні; пропонуються науково-практичні рекомендації з удосконалення чинного законодавства з метою конституційно-правового забезпечення конституційних перетворень в Україні.

Ключові слова: конституційні перетворення в Україні, конституційне реформування, конституційна модернізація, оновлення Конституції, конституційне законодавство.

Аннотация

Крусян А. Р. Научно-практическая парадигма конституционных преобразований в Украине. — Статья.

В статье излагаются основные положения научно-практической парадигмы конституционных преобразований в Украине, а именно: раскрываются теоретические основы конституционного реформирования и модернизации как основных форм конституционных преобразований в Украине; определяются и научно обосновываются целенаправленность и содержание современного этапа конституционных преобразований в Украине; предлагаются научно-практические рекомендации по усовершенствованию действующего конституционного законодательства с целью конституционно-правового обеспечения конституционных преобразований в Украине.

Ключевые слова: конституционные преобразования в Украине, конституционное реформирование, конституционная модернизация, обновление Конституции, конституционное законодательство.

Summary

Krusyan A. Theoretical and Practical Paradigm of Constitutional Reforms in Ukraine. — Article.

The article outlines the principles of theoretical and practical paradigm of constitutional reforms in Ukraine, namely: the theoretical bases carrying out reforms and modernization, as the main forms of constitutional reforms in Ukraine. The author determines and gives reasoning for purposeful and substantive Constitutional reforms in Ukraine at their present stage. The article contains theoretical and practical recommendations aimed at the improvement of existing Constitutional legislation in order to ensure Constitutional reforms in Ukraine.

Keywords: constitutional reform in Ukraine, Constitutional reformation, Constitutional modernization, renovation of the Constitution, Constitutional legislation.